Ovidius University Annals of Philology Volume XIV, Number 251-267, 2003

NEDETERMINAREA OBȚINUTĂ PRIN NEEXPRIMAREA ACTANȚILOR ÎN LIMBA VORBITĂ POPULARĂ ŞI FAMILIARĂ

Nicolae Stanciu
Colegiul Național *Barbu Ştirbei* Călăraşi

Non-determination by Not Expressing the Actants in folk language (Abstract)

Folk language has certain characteristics concerning the non-determination degrees as a result of not expressing the actants, characteristics regarding both some texts in which non-determination of a syntactic position is frequent and the presence of some intermediate stages favoured by the use of the oral code in which the actualization of an actant is possible at a transphrastic, anaphoric or contextual level. The present work contains an inventory of all the syntactic positions in which certain actants are not actualized and a selection of texts having certain stylistic features regarding non-determination. Non-determination is realized both semantically using words with a high degree of non-definition and syntactically by not completing the actant frame of a syntactic phrase centre with a subject and a agent object – in most cases, a predicative adjective, a direct object, a secondary object and, quite seldom, an indirect object.

0. Concepută atât la nivelurile lexical şi morfologic, cât şi la nivel sintactic determinarea devine un concept disputat în lingvistica actuală de semanticieni[1], de cercetătorii morfologiei şi ai sintaxei şi de pragmaticieni. Dacă pentru semantică şi pentru morfologie determinarea este interesantă prin opozițiile pe care le creează în interiorul sistemului (nedeterminat / determinat nehotărât /determinat hotărât)[2], pentru sintaxă şi pentru pragmatică interesează mecanismele de alegere a structurilor actanțiale obligatorii sau facultative, oscilațiile de regim ale cuvintelor centru, preferința vorbitorului pentru un anumit tip de structură sintactică şi motivațiile alegerii unei asemenea structuri.

Considerat în toate lucrările de lingvistică modernă centru al enunțului, verbul dirijează comportamentul sintactic al elementelor din grupul verbal şi constituie principalul guvernor în enunț. Identificarea actanților verbului, îndeosebi a celor din ,,zona obiectală"[3], înseamnă şi o predictare a regimului cazual, o selecție semantică şi lexicală a actanților din structura sa argumentală[4].

Cu cât distanța față de verb este mai mare, cu atât controlul centrului asupra actanților este mai redus, iar posibilitatea apariției determinanților facultativi creşte. Atribuirea cazului de către centrul sintactic (verb, adjectiv, adverb, prepoziție,

[1] John Lyons, *Introducere în lingvistica teoretică*, Editura Ştiințifică, 1995, p.462.
[2] Valeria Guțu Romalo, *Articolul şi categoria determinării* în *Elemente de lingvistică structurală*, (coord. Ion Coteanu), Editura Ştiințifică, 1967, p. 225-236.
[3] Gilbert Lazard, *L' actance*, Presses Universitaires de France, 1995, 127-134.
[4] Jane Grimshaw, *Argument Structure*, Cambridge Mass, MIT Press, 1990, p. 30-32.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

interjecție) impune crearea unor tipare sintactice în care ocurența determinantului este obligatorie sau facultativă. Spre deosebire de verb a cărui structură actanțială este cea mai complexă, celelalte centre de grup sintactic nu pot avea elemente în poziție de subcategorizare decât la dreapta.

Astfel, verbul îşi creează cea mai bogată structură actanțială, atribuind funcții sintactice şi roluri semantice atât în mod direct (complementul direct şi complementul indirect, obiectul prepozițional în grupurile sintactice în care prepoziția este intrinsecă verbului), prin relația de dublă dependență sau prin crearea unor lanțuri de coreferențialitate la distanță (ân structurile cu element predicativ suplimentar şi în cele cu dativ posesiv), cât şi indirect (subiectul aparține grupului verbal, dar este guvernat de grupul predicativ).

Alegerea unui anumit tip de structură actanțială depinde de mai mulți factori: intenția vorbitorului de a marca o anumită parte a enunțului prin aşezarea acestuia în temă; sublinierea elementului afectat (pacientul), a autorului acțiunii (agentul) sau a acțiunii înseşi (în structurile reflexive sau nedeterminate).

Talmy Givon[1] consideră că sunt mai multe aspecte cuantificabile ale topicalității în discurs şi există trei niveluri de topicalizare: primul nivel cuprinde subiectul; al doilea nivel include obiectul direct, iar al treilea nivel, celelalte funcții îndeplinite de nominal în grupul verbal (obiect indirect, obiect prepozițional, circumstanțiale), precum şi roluri de caz opționale (Beneficiar, Instrumental, Asociativ, Modalitate, Timp, Modalitate, Scop, Intenție).

Circumstanțialele sunt cel mai puțin controlate de verb datorită distanței mari dintre centru şi acestea, datorită varietății acestora şi posibilităților combinatorii diferite. Numai cantitativul$_1$ poate fi în regimul verbului, pe când cantitativul$_2$ se poate pierde cu multă uşurință[2]. Pe lângă acestea există circumstanțiale intrinseci verbului, construcția sintactică a verbului nefiind posibilă fără apariția acestora.

0.1. Limba vorbită populară şi familiară prezintă trăsături specifice în privința gradelor de nedeterminare rezultate din neexprimarea actanților, atât prin prezența unor texte în care nedeterminarea unei poziții sintactice este frecventă (textele care prezintă ritualul înmormântării se caracterizează prin frecventa nedeterminare a subiectului), cât şi prin prezența unor stadii intermediare de nedeterminare favorizate de folosirea codului oral în care actualizarea unui actant este posibilă la nivel transfrastic, anaforic sau contextual, prin existența unui referent comun care asigură coerența tematică a discursului[3], precum şi prin existența unor verbe ,,gazdă" care favorizează apariția unor structuri cu grade diferite de nedeterminare.

[1] Talmy Givon, *Syntax. A functional typological introduction*, vol.1, 1984, p. 127.
[2] Pentru distincția circumstanțial/cantitativ, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa grupului verbal*, Editura Aula, Braşov, 1999, p. 71-74.
[3] Ligia Stela Toma, *Pour une grammaire du discourse dialogue*, în RRL, 1992, 5, p. 487.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

Studierea textelor dialectale ne-a permis observarea poziţiilor obligatorii şi a celor facultative pentru unele verbe şi frecvenţa acestora, descoperirea unor tipare sintactice în care apare frecvent nedeterminarea, existenţa unor cazuri de sinonimie sintactică sau a variaţiei libere contextele cu determinant obligatoriu şi cele în care un actant este marginalizat.

Textele de limbă vorbită populară şi familiară conţin grade diferite de nedeterminare în funcţie de registrul tematic pe care îl abordează: textele care au ca temă nunta sau cele care prezintă reţete culinare sau ocupaţii agricole oscilează între discursul personalizat, marcat prin persoana I, singular sau persoana I, plural a verbului (contexte cu narator implicat) şi texte cu discurs impersonal, marcat prin folosirea reflexivului pasiv sau impersonal.

0.2. Nedeterminarea se realizează atât semantic, prin apariţia în anumite poziţii sintactice a unor elemente morfologice cu grad mare de nedefinire *(cineva, te miri cine, pe acolo, dă-i*), cât şi sintactic, prin necompletarea schemei actanţiale specifice unui centru de grup sintactic. Valenţele[1] caracteristice unui verb sunt obligatoriu sau facultativ ocupate de actanţi. Acolo unde o valenţă obligatorie nu este ocupată gradul de nedeterminare este mai mare.

1. Subiectul apare în grupul verbal în două tipuri de structuri obligatorii: cea cu predicatul şi cea cu impersonalul. Deşi este prezent în foarte multe dintre structurile de bază ale grupului verbal, subiectul nu devine un constituent obligatoriu, existând foarte multe contexte în care subiectul nu apare.

Cele mai frecvente situaţii de nedeterminare apar în contextul acestei poziţii sintactice. Fiind un rol tematic extern, atribuit de grupul predicativ, prin proiecţie sintactică maximală, subiectul poate trece cu uşurinţă în fundalul enunţului (engl. *background*).

Situaţiile în care se realizează această trecere sunt următoarele:

- Vorbitorul tematizează o altă componentă pentru a marca un alt rol semantic decât [agentul].
- Vorbitorul este dezinteresat de subiect datorită tendinţei de a da enunţului un aspect impersonal sau un grad mare de generalitate.

Pe de altă parte, apariţia subiectului nu este necesară în limba română la persoanele I şi a II-a, deoarece în majoritatea verbelor există morfeme care marchează clar subiectul. Numai în structurile emfatice apariţia subiectului devine o marcă stilistică de subliniere a [Agentului]. Persoana a III-a, nefiind integrată în circuitul comunicării (emiţător-receptor), rămâne cea mai fertilă poziţie a pierderii subiectului pe de o parte în structurile în care poziţia subiectului nu mai este ocupată de [Agent], pe de alta în structurile în care locutorul subliniază topic un alt rol semantic (de obicei, [Pacientul]şi [Beneficiarul]).

[1] Pentru conceptul de *valenţă*, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Valenţă. Verb* în LL, vol. 1, 1997, p. 52-57.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

În general, tiparul sintactic zerovalent moştenit din latină a fost extins şi alte verbe.

Din punct de vedere sintactic, caracteristica tipologică a limbii române este că argumentul implicat semantic în toate aceste verbe se poate marginaliza (*Se pune frigul/Se pune pe frig; Se apropie ziua /Se apropie de ziuă*) prin nedeterminarea subiectului.

În textele din limba vorbită populară şi familiară apariţia subiectului în diferite contexte nu este necesară, absenţa acestuia fiind completată de elemente caracteristice canalului oral (contextul de comunicare, pronumele anaforice, coerenţa tematică discursivă[1]). Preferinţa vorbitorului pentru anumite structuri sintactice este motivată atât de tendinţa acestuia de a sublinia alte roluri semantice decât [Agentul], îndeosebi [Pacientul] şi [Beneficiarul], tendinţă care apare în textele ce descriu obiceiurile de naştere şi de înmormântare unde actantul principal nu mai poate fi [Agent], datorită imposibilităţii participării acestuia la acţiune, cât şi de tendinţa de a da un caracter participativ, personal discursului prin implicare în rândul posibililor actanţi sau ca actant principal. Distanţa referenţială şi proeminenţa actanţială (epistemică)[2] presupun alegerea unei anumite structuri în comunicare.

1.1. Subiectul nedeterminat[3] este subiectul neprecizat cu valoare generală şi înregistrează în gramaticile curente două tipuri de structuri: subiectul nedeterminat propriu-zis (*Bate la uşă*), în care autorul acţiunii nu poate fi indicat, şi subiectul nedeterminat, marcat prin folosirea persoanei a II-a (*Unde dai şi unde crapă. Nu ştii de unde sare iepurele*). Ambele tipuri au valoare generalizantă.

Ambiguitatea acestor construcţii constă în faptul că aceeaşi formă poate fi interpretată atât ca subiect general, cât şi ca subiect nedeterminat (*Oamenii spun / Lumea spune / Se spune*). Contextul are un rol esenţial în dezambiguizarea construcţiilor care, exprimând subiectul nedeterminat sau subiectul general, ajung să aibă aceeaşi valoare.

Fenomenul cunoaşte diferite aspecte în limba vorbită populară şi familiară, nedeterminarea subiectului fiind favorizată de cele mai multe ori de trecerea acestuia dintr-o poziţie *head* (a capului de enunţ, poziţie specifică subiectului) în fundalul enunţului (engl. *background*), urmată de ştergerea acestuia (engl. *deletion*).

---

[1] Marina Ciolac, *Sociolingvistica*, Editura All, 1997, p. 53-59; Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Conversaţia. Structuri şi strategii*, Editura All, 1995, p. 24-26.

[2] Maria Manoliu Manea,*Gramatică, pragmasemantică, discurs*, Editura Litera, 1993, p. 92-94.

[3] Pentru definirea subiectului nedeterminat şi a modalităţilor de realizare a acestuia amintim: Boris Cazacu, *Sur l'expression du sujet indeterminé en roumaine* în Bulletin linguistique, XIII, 1945, p. 140-155; Camelia Tudose, *Subiectul nedeterminat în limba română în perioada 1830-1850* în SCL, XII, 1961, 1, p. 73- 88; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, p. 560; Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, p.124-125; *Gramatica limbii române*, vol. II, p. 68-69, 250; Kr. Sandfeld, H.Olsen, *Syntaxe roumaine*, Paris, 1936, p. 303.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

Locul constituentului suprimat este luat de actanți considerați mai importanți de emițător ([Pacientul], [Experimentatorul]), de grupuri prepoziționale sau de acțiunea devenită cel mai important element al enunțului.

Diferențele țin de punerea în scenă a unui constituent, de tendința de ierarhizare a informației, de focalizarea asupra unei părți a discursului din perspectiva locutorului[1].

Pentru exprimarea subiectului nedeterminat româna dispune de mai multe posibilități: folosirea verbului la persoana a III-a plural sau a construcției reflexive; folosirea persoanei a II-a cu valoare de subiect general; folosirea persoanei I, plural sau a persoanei a III-a singular a unui verb la diateza activă, a perifrazelor cu substantivul *omul*, a formei reflexive a infinitivului cu valoare de imperativ; folosirea persoanei a II-a singular care arată o acțiune de lungă durată, a locuțiunilor pronominale şi adverbiale nedefinite (*te miri ce, te miri cine, te miri unde*) şi folosirea persoanei a II-a plural.

Există o preferință a limbii române pentru construcțiile cu subiect general exprimat prin persoana a II-a singular, explicația pragmatică pentru alegerea acestei structuri fiind prezența sau imaginarea de către subiectul vorbitor a unui auditor.

Textele dialectale oferă un bogat material în acest sens, ancheta dialectală fiind concepută pe cuplul întrebare-răspuns şi contextul având un rol esențial în dezambiguizarea sensului enunțului. Ferdinand de Saussure[2] consideră că persoana a II-a face circuitul vorbirii complet. Ca frecvență două tipuri de construcții concurează în corpusul analizat: subiectul general realizat prin persoana a II-a şi subiectul nedeterminat realizat prin persoana a III-a singular.

Subiectul vorbitor alege între două tipuri de structuri: persoana a II-a, respectiv persoana a III-a . Alegerea unei structuri este predicatată în limba vorbită populară şi familiară de mai mulți factori:

- participarea afectivă a vorbitorului la acțiunea narată. Toate textele, indiferent de tema lor, au caracter puternic personalizat atunci când naratorul este implicat, este participant la acțiunea descrisă; textele cu grad mare de generalitate nu exprimă subiectul şi au caracter impersonal.
- detaşarea subiectului vorbitor de acțiunea narată – apariția în ipostaza naratorului obiectiv sau aparent obiectiv – conduce la alegerea construcțiilor în care accentul cade pe [Beneficiarul] acțiunii (*îi pune, îi zice*) sau pe [Pacient] (*îl scaldă, îl*

[1] Maria Manoliu Manea, *Gramatică, pragmasemantică, discurs*, Editura Litera, 1993, p. 129-133.

[2] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique generale*, Paris, Champion, 1945, versiunea românească: *Curs de lingvistică generală (*traducere şi cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac), Editura Polirom, Iaşi, 1998, p. 178.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

îngroapă) sau pe construcţiile reflexive în care pronumele reflexiv se apropie de pronumele nedefinite.[1]

Structurile în care apare subiectul nedeterminat sunt de mai multe tipuri, unele întâlnite şi în limba literară, altele specifice numai registrului popular, mult mai deschis inovaţiilor în această privinţă.

1.1. Folosirea persoanei a III-a singular în contextele cu subiect nedeterminat se realizează în limba vorbită populară şi familiară mai multe tipuri de structuri:

1.1.1. Structuri sintactice cu subiect nedeterminat în texte în care vorbitorul este interesat mai mult de [Pacient] sau de [Beneficiar]. Cele mai frecvente contexte cu subiect nedeterminat apar în textele care au ca temă ritualul înmormântării sau obiceiurile de nuntă.

Multe texte marchează sintactic şi stilistic trecerea de la enunţuri în care este subliniat caracterul agentiv la enunţuri care au în prim planul lor acţiunea (*peste trei săptămâni face iar pomană//la trei săptămâni face de trei săptămâni pomană// mai micuţă//la şase săptămâni procheamă iar toată lumea care a fost*-TDB 24), [Pacientul] *(îl scalzi, îl îmbraci şi-l pui în coşciug şi te duci şi-l pui pe masă*- TDM,I,76; *mortu-l scaldă/- l spală pe gură/ l-mbracă/ şi-l aşază pe pat*- TDD, 602) sau [Beneficiarul] (*îi faci de trei zile/âi faci de nouă zile/ îi aci de trei săptămâni*- TDM III, 132).

Interesul pentru acţiune în defavoarea actanţilor face ca enunţurile fără subiect să depăşească douăzeci de predicate, coerenţa textuală fiind realizată numai prin elemente anaforice: *frige o raţă / când se duce la masă/ la prânz ori la mireasă/ şi la june tot aşa se face/ la fată face-ntr-un fel la băiat face –ntr-alt fel// asta o leagă cu o sârmă şi –l pune cu labe cu tot cu cioc/ ciocu-l învăluie-n hârtie/ când îl pune şi pe ea o pune aşa cu labele sub ea ca să nu-i taie labele şi ciocul iar nu-l taie/ şi o taie după cap aici-aşa ca să nu se aplece în vale şi o leagă cu… aici îi pune o sârmă în gât/ şi-l pune în tavă aşa ca cum îi ăsta/ ca să stea drept aşa să coase ea*- GPF 184.

Modalităţile de realizare a enunţului ţin de proeminenţa epistemică (gradul de proeminenţă în memoria vorbitorului) ce poate fi reprezentată ca o scară de individualizare a exprimării prin schimbarea topicii, favorizată de tendinţa de focalizare asupra unui element al comunicării: aducerea în prim plan a acţiunii, a participantului afectat sau a Beneficiarului şi trecerea celorlalte elemente în plan secund.

1.1.2. Structuri cu subiect nedeterminat caracteristice limbii vorbite populare şi familiare prezente în enunţurile care marchează tendinţa de glosare specifică acestuia sau raportarea la norma populară actuală sau la varianta regională: *e o poeniţă şi-**i zice** poiana zmeului*- TDM I, 2; *fă, Mario//aşa-**i spunea** ei*- TDM I, 36; *un deal aicea **îi zicea** Tătaru*- TDM III, 22; *şi-i dai patru metri de pânză/ de americă-**i zicea**-nainte//*

[1] Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973, pag. 118.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

*acuma-**i zice** muncitoru-* TDM I,4; *în Moldova la cartofi **le zicea** barabule//la varză-**i zicea** curechi//la mălai **îi zicea** făină de păpuşoi//la om mai bătrân **îi zicea**/ nu-i zicea nene sau cutare/ „măi bădio”-*TDM,I, 123 ; *este o găleată care-**i spune** budacă-* NALRB/MB,I, 40; *la noi **îi zice** Cuca-* NALRB/MB, I, 143; *aşa-**i spune** la floarea aia/foifir-* GPF, 55; *şi **zice** că peste atâta timp se mărită-* TDM,I,21; *aşa-**i spune** din bătrâni-* TDM,III,120.

Asemănătoare cu acestea, dar mult mai complicate sub aspectul structurii sintactice sunt contextele în care vorbitorul glosează pe tema enunțului anterior: *ne adunam seara /în seri de lucru/ îi zicea şezătoare//şi torceam acolo toate// mai făceam şi altminteri/îi zicea hopşe-* TDM, I, 283.

1.1.3. Folosirea persoanei a III-a plural a verbului prin ştergera subiectului fără nici o modificare a restului enunțului: *cumpărau/ făceau pânză/ altădată țeseau şi în război// da mai cumpărau/ era pânză mai fainâ de cumpărat* - TDB, 90. În limba vorbită populară şi familiară modalitățile de realizare a subiectului nedeterminat rămân în variație liberă, forma de persoana a III-a singular fiind mult mai frecventă.

1.1.4. Apariția contextului cu subiect nedeterminat realizat prin pasiv în care nu sunt exprimate nici [Agentul], nici [Pacientul]: *la izmană era cusut şi avea pe piept cusut iar la bărbați// la cămaşă era cusut iar şi aici avea un brâu țesut la război-* TDB 91.

În acese contexte, caracterul impersonal al discursului marcat prin folosirea reflexivului impersonal conduce sistematic la neexprimarea complementului de agent care ocupă oricum o poziție marginală în structura enunțului: *se gătea mireasa*.TDM II, 97; *acum nu să mai spun orații-* TDM I, 81, *nu prea se făceau cozonaci-* TDD,198 sau prin abandonarea acestuia în favoarea altei structuri sintactice: *se-mbracă mireasa/vine-o fată/o piaptănă pă ea/ cântându-i lăutari*i- TDM, I, 263.

Funcționând ca operatori pronominali ai cauzei[1] reflexivele marchează în aceste enunțuri cu verbe de cauzativitate perceptivă urmate de participii pasive şi schimbări ale distribuției actanțiale prin absorbirea subiectului subordonatei şi avansarea lui ca obiect direct: *mă pomenesc dat în judecată* – NALRB/MB, I, 89.

2. Subiectul general dă acțiunii exprimate de verb valoare de generalitate. Neexprimarea actantului subiect la persoana a II-a cunoaşte în limba vorbită populară şi familiară mai multe particularități ce denotă grade diferite de nedefinire a [Agentului].

2.1. Forma de persoana a II-a este folosită pentru exprimarea subiectului general: *murăturili le aduci di la grădină/ le pui în butoi / după aceea le pui sare/ le pui țălină/ le pui tot ce le trebuie/ ca să se mureze// le pui apă…*-NALR/MB, I, 32; *un porc îl tai, îl pârleşti/ pe urmă-l desfaci/ iei şunca/ îi iei carnea, picioarele-* NALR/MB, II, 137; *făceai colaci mai mari pentru naşi şi pâini făceai/ după aia făceai*

[1] Cristea Teodora, *Operateurs de causation pronominaux en française et en roumain* în RRL, tome, XXXIV, nr. 1, 1989, p. 3-12.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

sarmale/ tăiai găini/le curățai/le aranjai/ făceai sarmale cu carne de porc/ tăiai păsări-TDD, 34.

Spre deosebire de limba literară unde persoana a II-a exprimă o acțiune cu grad mare de generalitate sau o acțiune de lungă durată, limba vorbită populară şi familiară integrează în circuitul comunicării persoana a II-a, trecând-o în sfera nedeterminării (*îi dai, îi faci, îi pui*) şi completează schema comunicării cu un locutor imaginar sau prezent prin transformarea pronumelui de persoana a II-a singular într-o marcă a alterității.[1]

Persoanele I, a II-a şi a III-a sunt folosite simultan de vorbitori, fiind considerate echivalente funcțional: *la zapostitu de carne/ cum zicem/ atuncea face piftie în sâmbăta aia //fierbe piftie şi dă tămâie/ şi dă de pomană la morți…/ tăierile alea de piftie// pun tot aşa câte-atâtea / faci tăiere mai multe/ pun un tarap două de carne// pe urmă mânezi o fierbi cu o zi înainte// mânezi atunci sâmbăta la piftie dai de pomană/ te duci la tămâiat*- TDB, 125;

Sinonimia sintactică a celor trei persoane ale verbului face posibilă trecerea cu uşurință de la o persoană la alta, fără a afecta conținutul comunicării. Substituirea unei persoane prin alta urmată de nedeterminare a subiectului are o frecvență determinată de tema textului şi de participarea naratorului la acțiune. Folosirea celor trei persoane pentru aceeaşi situație de nedeterminare a subiectului este explicabilă prin crearea unor elemente de coerență textuală de factură anaforică, care permit reluarea elementelor socotite de locutori cu semnificație implicită sau cunoscute din context.[2]

3. Posibilitățile de marginalizare a subiectului şi de înlocuire a acestuia cu sintagme alcătuite din prepoziție şi nominal sunt multiple în limba vorbită populară şi familiară. Particularitatea acestei variante a limbii este tocmai oscilația între structurile cu subiect postpus şi construcțiile prepoziționale prin fenomenul variației libere şi chiar tendința de folosire a construcțiilor prepoziționale care devin mult mai expresive şi dobândesc valori sintactico-semantice variate, uneori net diferite de sensul inițial al verbului gazdă. în corpusul avut în vedere am înregistrat următoarele structuri pe care le vom înfățişa mai jos:

3. 1. Structuri reflexiv-impersonale care au marginalizat subiectul şi marchează trecerea de la contextele cu subiect postpus la cele prepoziționale şi după aceea la cele fără subiect: *s-a terminat fântâna*- NALR/MB II, 148*/ s-a terminat cu fântâna*- NALR/MB II, 149*; se aruncă bani*- TDM I, 84*/ se aruncă cu bani*- NALR/MB I, 52*; s-a terminat cu grâul/ cu treieratul* - TDM III, 138.

Omiterea acestui argument are ca efect înregistrarea fenomenului variației libere, existând posibilitatea alegerii între structurile cu subiect şi cele fără subiect în funcție

[1] Eugenio Coşeriu, *Competența lingvistică* în ALIR, Iaşi, 1992 – 1993, p. 345.

[2] Pentru conceptele *semnificație implicită* şi *cunoscut din context* vezi: Tatiana Slama-Cazacu, *Limbaj şi context,* 1965, p. 32; Gheorghe Doca, *Pe + obiect direct: o abordare psiholingvistică* în AUBLLR, 1999, p. 10-24 .

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

de focalizarea în exclusivitate asupra verbului sau asupra verbului şi a argumentului. Există o preferință a limbii vorbite populare şi familiare pentru folosirea construcțiilor prepoziționale pe lângă reflexiv ca semn sintactic al unui stadiu intermediar de trecere de la structuri cu subiect pe lângă verbe active sau reflexive pasive (*trag caii/ se trage cu caii*-TDBN, 260; *serveşte dulceață/ se serveşte cu dulceață*-TDM I,209; *se juca găina*/*se juca cu găina/*- TDM II, 368;) la structuri prepoziționale (*să nu se audă de numele meu*-TDD,403; *acuma nu să mai pomeneşte de astea*- TDM III, 845) sau la structuri fără subiect în care esențială este acțiunea (*să sapă până jos/ până se dă de apă/ se pune armătură/se zideşte*- TDD 225; *se petrece frumos*- TDM I,20; *se petrece până dimineața*- TDM II,51).

Simțit ca o marcă a caracterului impersonal al comunicării, tiparul este extins şi la verbe care nu primesc reflexiv şi care circulă în această variantă numai în registrul popular al limbii: *nu se exista*- TDM,I,436; *la mine nu se discuta de duminică sau nu ştiu ce*- TDM I,37.

3.2. Varianta populară dispune şi în cazul acestei structuri de posibilități speciale de marginalizare a subiectului: varianta impersonală a reflexivului pasiv duce la schimbarea sensului inițial al verbului: *aşa s-a pomenit dintr-o vreme*- TDD 387; *aşa s-a pomenit la noi*- TDM II,83 iar existența unui fond comun de cunoştințe al locutorilor face posibilă neglijarea totală a subiectului: *s-a întâmplat la o femeie de-aici chiar din vale*- TDM I,46.

O structură asemănătoare cu cea obținută prin glosare este cea cu reflexiv impersonal care arată o acțiune cu grad mare de generalitate, în care [Agentul] a fost inițial marginalizat şi apoi a dispărut*: râmtaş cum s-ar zice*- TDD 232*; aşa să zice în limba noastră țărănească*- TDM I,388; *cum se spune la noi*-NALR/MB II, 22; *aşa se spune la noi/ dă fântâna pe apă*-NALR/MB I, 213. Spre deosebire de construcția specifică limbii literare care trece prin reflexivizare subiectul în fundalul enunțului, structura din limba vorbită populară suprimă reflexivul, dând enunțului un grad mai mare de nedefinire în diferite tipuri de construcții care coexistă în variație liberă cu cele cu subiect (*aşa spunem noi / cum se spune pe la noi*- NALR/MB II, 22) şi marchează un stadiu intermediar de trecere de la construcția cu subiect la cea fără subiect. Astfel, limba vorbită populară şi familiară înregistrează frecvent faze intermediare de nedeterminare a subiectului prin eliminarea acestuia dintr-o structură frastică centrală şi „evadarea" din rolul de Agent prin cumularea altor valori.

În abordarea pragmatică a diatezelor, reflexivul şi pasivul[1] sunt din punctul de vedere al mijloacelor de expresie variante ale diatezei active ce modifică organizarea mesajului şi-i schimbă relieful.

4. Există tipare sintactice cu verbe pentru care deşi complinirea de tip nominal în nominativ este obligatorie, nici unul dintre determinanți nu are funcția de subiect.

[1] J.P. Hugot, apud Maria Manoliu-Manea, 1993, p. 102.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

4.1. Tiparul sintactic cu dativ [Experimentator] exista în limba veche şi este preferat în registrul popular în contexte fără subiect (*nouă ne cam degera*- TDM, III, 1019; *şi-i părea şi lui bine că era flăcău*- TDM,III, 306; *fă, lele nu-mi pare rău*-TDM, III, 118; *nici pământului nu-i prieşte*- TDM,III, 429; *păi se joacă dacă-ţi vine/mie unu nu-mi convine*-TDB,194; *nu-mi plăcea, dar n-aveam încotro*-NALR/MB, II; 31; *mi-abate mie*- TDM,II,26) în contexte cu variaţie liberă (*mie-mi plăcea aia*-TDM III, 115 / *îmi plăcea de el*-TDM III, 424) sau în contexte prepoziţionale: *i-a plăcut de mine*-TDM III, 1106; *îi place şi de mine şi de el*- TDM,II, 387; *mie nu-mi pică bine*- TDB, 219; *de alea-mi pare rău*-TDM I,66).

Tiparul cunoaşte şi variante în topică inversă, reflex al arhaicităţii (*plaşe-ţi de el*-TDBN, 96) sau construcţii cu caracter modal în care este pus în relief Experimentatorul: *ei îi pute a pădure*- GPF,72.

Tiparul sintactic cu dativ realizat ca [Experimentator](*e rău fi-mi* – TDM III, 846) apare în variaţie liberă cu construcţia prepoziţională: *să vă fie de bine*- TDMIII, 436.

4.2. Tiparul impersonal a fost întărit de subiectul nedeterminat şi în construcţiile cu acuzativ realizat ca [Experimentator]: *pe mine nu mă doare burta*- TDM,III, 1201; *mă doare capul*- TDB,11; *l-a durut ochiul*-TDB,15 // *pe mine mă doare la burtă, la inimă*- TDM III,142.

5. Limba vorbită populară şi familiară şi-a creat modalităţi specifice de marginalizare a subiectului sau de marcare expresivă a acestuia şi se caracterizează prin existenţa unor tipuri de construcţii cu circulaţie limitată la acest registru al limbii sau în variaţie liberă cu cele din limba literară:

1) Verbele meteorologice[1] zerovalente apar în variaţie liberă cu cele care primesc subiect intern: *a amurgit niţel/ a-nserat*- TDM I, 13; *se-nserează o ţâră*- TDM I,30; *se-noptează*- TDM II,51; *se înnegurează*-TDB,239; *s-a luminat*-TDM I,250/ *ploaia ploua/ da ce fel ploua că turna cu găleata*- TDM III, 1230.

2) Unele verbe au sens şi circulaţie restrânse la uzul popular şi familiar: *s-a brodit*- TDM I,49; *se nimerea de n-aveam chibrite la noi*- NALR/MB II,100.

3) Structurile care exprimă îndoiala sau aproximaţia au ocurenţă restrânsă numai la acest registru al limbii: *cum ar veni*- NALR/MB,I, 102; *c-o fi/ c-o păţi/ că sucită/ că-nvârtită*- TDMII,26.

4) Structurile bumerang[2] se caracterizează prin abandonarea proiectului sintactic iniţial şi încercarea de recuperare contextuală prin pronume şi au ca efect amalgamarea informaţiei sintactice în enunţuri cu grad mare de nedeterminare: *tutunul este bună treabă cu dânsul*- NALR/MB, I, 104;

[1] . Gilbert Lazard, *L´actance*, Presses Universitaires de France, 1994.

[2] Aurelia Merlan, *Discontinuitatea în limba română*, Editura Universităţii *Alexandru Ioan Cuza*, Iaşi, 1999, p. 153.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

5) Enunțurile din sfera imprecației, cu aspect de dativ locativ, focalizează acțiunea verbului care devine pentru locutor mai importantă decât [Agentul]: *s-a dus dracului*- TDM III, 574.

6. Subiectul prezintă în limba vorbită populară şi familiară cele mai multe posibilități de marginalizare prin plasarea frecventă a acestuia în postpoziție. Efectul sintactic al trecerii subiectului dintr-o poziție *head* în fundalul enunțului este apariția fenomenului variației libere vizibil în posibilitatea alegerii între structurile care focalizează predicația cu subiect antepus realizat de obicei prin [Agent], structurile cu subiect marginalizat în fundal (engl. *background*) sau structurile prepoziționale.

Aceste disponibilități sintactice ale limbii vorbite populare şi familiare, mult mai bogate atât în privința verbelor gazdă, cât şi a posibilităților de nedeterminare fac posibilă încărcarea stilistică a contextelor de acest tip.

Discursul participativ este marcat prin sublinierea în temă a [Agentului](*culeg poama/ o pui în căruță/o aduc acasă/o mustuiesc*-NALR/MB I,231. Discursul impersonal accentuează rolurile semantice ale [Pacientului], [Beneficiarului] şi [Experimentatorului] sau „şterge" subiectul prin folosirea reflexivului impersonal. Construcțiile prepoziționale încep să fie limitate stilistic la registrul familiar, regional şi uşor arhaic al limbii.

Prezența subiectului în structurile în care limba română l-a pierdut deplasează nu o dată semnificația verbului în sfera metaforelor inductive[1] (*socru-meu tuna şi fulgera prin curte*- TDM,I, 127).

În planul gramaticii enunțării limbajul popular îşi creează o mulțime de mijloace de recuperare a informației şi de asigurare a coerenței textuale (elipsa, contextul, informația redundantă, anafora).

Actanții din zona obiectală sunt mult mai legați de verb datorită relației de dependență unilaterală sau bilaterală care se stabileşte între aceştia. De aceea suprimarea acestora este mult mai rară şi nedetermiarea lor este frecventă în contexe incomplete în care situația de comunicare are rol dezambiguizator.

7. Fiind privit diferit în lucrările de lingvistică românească drept parte a predicatului nominal sau ca o poziție sintactică autonomă[2], numele predicativ este un constituent nesuprimabil din structura actanțială a verbului.

Nedeterminarea numelui predicativ apare în structuri specifice limbii vorbite populare în care este dedus din context (*asta-i* …(povestea) – NALR/MB,I, 38); sau în enunțuri eliptice care marchează ezitarea (*acela era…lua tot şiragu de nuci*…- NALR/MB, II, 47), atenuarea (*s-o despărțit de tata/ era cam…îi plăşea oleacă băutura/ se ținea cam de dânsa permanent* – NALR/MB, II, 102), renunțarea la

[1] Givon, *Syntax*. *A functional-typological introduction*, I, 1984, p. 18.

[2] Pentru diferitele concepții asupra numelui predicativ, vezi: *Gramatica limbii române*, vol.II, p.99 şi urm.Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, p 133-135; Gh. Neamțu, *Predicatul în limba română*, p.53-109.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

imprecație: *fir-ar ea*….TDM,I, 136, precum şi trecerea la un alt enunț după abandonarea celui precedent într-o structură incompletă: *şi-l bate şi pe-ăsta al meu/ „hir-ar"/ adică pe bărbatu-meu/ el săracu era dus cu vacile* – TDM,I, 39.

Numele predicativ nedeterminat este rar în corpusul analizat, puținele contexte identificate fiind determinate de trăsăturile specifice ale canalului oral (comunicarea dominată de principiul dialogic, caracterul imediat al emisiei şi receptării, posibilitatea minimei retuşări)[1].

Toate aceste structuri actualizează funcția referențială şi funcția discursivă a predicației.[2]

8. Poziția sintactică a obiectului direct se înscrie de asemenea între determinanții nesuprimabili ai verbului, legătura dintre verbul centru şi determinantul în acuzativ manifestându-se în restricția de caz impusă acestuia şi în posibilitatea dublării printr-o formă atonă a pronumelui personal sau prin posibilitatea substituției cu un nume în nominativ a formelor verbale nepersonale[3]. Transformarea constituentului nedefinit în aceste structuri sintactice constă în suprimarea acestora în structura de suprafață. Limbile îşi creează mecanisme specifice prin care importanța obiectelor directe care nu sunt Pacient semantic prototipic este diminuată sau suprimată sau pot exista situații de deviere de la o proprietate prototipică a verbului prin încorporarea acesteia în verb. Tranzitivitatea devine astfel o trăsătură graduală ca şi topicalitatea, limbajul creându-şi posibilități de marginalizare a actanților dintr-o structură cu grad mare de coeziune. Simultan cu deplasarea actantului afectat în fundalul enunțului, verbul tranzitiv îşi „încarcă" schema actanțială cu elemente nespecifice, precum reflexivul care ajunge să concentreze atât valori semantice, cât şi valori sintactico- stilistice suplimentare. Limba vorbită populară şi familiară combină astfel o trăsătură conservatoare prin păstrarea unor construcții analitice de factură arhaică frecvente în limba veche cu una modernă determinată de folosirea canalului oral şi de intenția de a marca expresiv anumite componente ale enunțului.

8.1. Posibilitățile de nedeterminare a obiectului direct în limbajul popular sunt următoarele:

1) aducerea în prim-planul enunțului a acțiunii şi abandonarea contextuală a obiectului direct: *le dăm*…-NALR/MB,I, 100; *să ne dea*… - NALR/MB,I, 196; *de unde să-ți dau eu*- GPF,45;

2) suprimarea obiectului direct în enunțuri interogative care verifică existența fondului comun de cunoştințe: *şi ne făceam lucruri de casă/pentru casă/ ştii?*-

[1] Trăsăturile limbii vorbite apar la Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri şi strategii*, 1999, p.20-26; Martin Riegel, Jean Christophe Pellat, Rene Rioul, *Grammaire methodique du français*, PUF, 1994, p. 29-33.

[2] Marleene van Peteghem în *La phrase copulative dans la langue roumaine*, 1991, p. 78-95 distinge între nume predicative de identitate, identificaționale şi specificaționale.

[3] Valeria Guțu-Romalo, lucrarea citată, p. 82.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

NALR/MB, II, 109 sau care marchează aspectul durativ al acțiunii şi caracterul egocentric al enunțului creat numai din perspectiva locutorului: *cari-l plângeau/ care vorbeau/ care spuneau poveşti/ alții făceau ca capra…/se mascau/ râdeau/ spuneau…*- NALR/MB, II, 109; *dacă te-nsori acuma să ştii*…- TDM,III, 116;

3) apariția obiectului direct în structuri nedeterminate pe lângă verbe tranzitive absolute: *dar n-a putut*…- NALR/MB, II, 234; *lucra* –TDM, I, 345; *şi-am început să spui io*- TDM,III,115;

4) construcții sintactice populare din sfera imprecației în care referentul obiectului direct nu se poate decoda: *dracu să-i ia*…GPF,165; *dă-l dracu*- GPF,162; *dar-ar Dumnezeu, maică*- TDM,I,331; *fir-ar şi da-v-aş*- TDM,I,288; *ia-l fir-ai/ făcear-ai/dregear-ai*- TDM,II,145; *mânca-ți-aş*- TDM,I, 333;

5) prezența unor grade medii de nedetrminare a obiectului direct care marchează trecerea de la clitic sintactic (autonom) la un grup sintactic format dintr-un verb suport şi un clitic autonom: *am luat-o la dreapta prin dosu cazanului*- TDD,563; *s-a îmbolnăvit/ o ducea rău aşa*-TDD, 433; *şi-a făcut-o cu capu lui*- TDM,I,39[1];

6) Cea mai interesantă structură de nedeterminare a obiectului direct care demonstrează ,,vulnerabilitatea" acestei poziții sintactice este concurarea ei de către construcții prepoziționale în enunțuri sinonime din punct de vedere sintactic. Existența variației libere în aceste structuri demonstrează că, în ciuda dublării şi a relației de dependență care se stabileşte între verb şi obiectul direct, mijloace sintactice care marchează legătura cu centrul verbal, cu intenții stilistice, vorbitorul popular poate renunța la această poziție sintactică. Enunțuri de tipul: *am terminat cu mulsul* – TDB,110; *dă-l dracu de bărbat*- TDM,I,37; *îmi strâng frumos din casă*- NALR/MB, II, 65; *mi-a dat de pomană*- TDM, I,37; *mi-a rupt din oi*- TDD, 492; *am pornit-o cu chef*- TDM,III,1009 demonstrează disponibilitățile expresive ale limbii vorbite populare care diferențiază prin mijloace sintactice construcția neutră de cea care conține diferite nuanțe stilistice şi semantice. Astfel, construcții de tipul *a început să bea/ începea să bea/ am găsit puțină mulțumire la tata* îşi creează corespondente populare expresive prin îmbogățirea schemei actanțiale a unor verbe tranzitive şi prin acumularea unei informații sintactico-semantice: aspectul incoativ (*s-a cam luat de băutură* –TDM,I, 38), aspectul durativ (*ne puneam la băut*- TDBN,187; *s-a pus cu ceaiuri calde pe mine*-TDM,III,206), insistența (*s-a pus cu gura pe ea*- TDM, III,159; aproximația şi ironia (*m-am ales cu atâta mulțumire de la tata*- NALR/MB, I, 89).

Aceste disponibilități expresive se creează pe structura argumentală a unor verbe din fondul vechi al limbii, considerate în genere ,,tocite" iar reflexivul cumulează mai multe roluri semantice şi mai multe valori sintactice focalizate la începutul enunțului: reciprocul: *ne ajungem din preț*- TDM, I, 57; asociativul: *s-a tras cu cârdurile lor de oi* – TDD, 429; *m-am întâlnit cu tata*-TDM,I,384; instrumentalul: *s-a pus cu pari pe*

[1] Pentru istoria derivativă a construcției vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Pronumele **o** cu valoare neutră şi funcția cliticelor în limba română* în LL, 1994, I, p.17 şi urm.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

ei- TDM, I, 26; factitiv-cauzativul: *s-a pus cu ceaiuri calde pe mine*-TDM,III,206. Aceste tipuri de structuri dovedesc prin complexitatea lor că schema actanțială verbului e corelată cu numărul de aspecte sintactico-stilistice atribuite. Unele aspecte se manifestă la nivelul de codare a argumentelor verbului, altele în capacitatea reflexivului de realiza multiple aspecte ale diatezei şi de a concentra la începutul enunțului o mare cantitate de informație semantică.

9. O variantă a obiectului direct este complementul intern[1] ocurent în structuri cu verbe tranzitive absolute rezultate prin metaforizarea unor verbe factitive: *muzica cântă// cântă cântece*- GPF, 111; *acolo cântă muzica cântecul miresii*- GPF, 129.

Unele structuri în care obiectul direct nu este exprimat au un grad mare de ambiguitate: *o-mpărțesc la toți pe farfurii sau așa/ şi-o dau…şi mănâncă toți*- NALR/MB, I, 67*; mai adugăm şi mai înmulțim acolo…* -NALR/MB, II, 82; *după ce găteşte masa la noi se mai face puțină dare aşa de mai dă…*- NALR/MB,II, 86.

Contextul de comunicare favorizează apariția structurilor eliptice constituite prin neexprimarea actanților în enunțuri care suprimă obiectul direct pe baza unui fond comun de cunoştințe al locutorilor: *când m-am ridicat io miercuri de-acolo din comuna Movilița / n-a-ndrăznit oamenii să-mi spuie*…-NALR/MB, II, 211.

10. Obiectul secundar implică prezența complementului direct. Apariția contextelor cu obiect secundar nedeterminat este rară datorită ocurenței pe lângă foarte puține verbe gazdă, dintre care unele neologice şi a tendinței limbii vorbite populare de a amplifica dimensiunea participativă a mesajului prin folosirea reflexivului sau a Experimentatorului. Instabilitatea construcției cu obiect secundar este evidentă şi în acest registru al limbii. Puținele contexte cu obiect secundar conțin structuri actanțiale cu obiect direct realizat clitic: *îl roagă aia/ îl sfătuieşte*- TDBN, 231, *ne învață doamna*- NALR/MB,II, 189 sau prin neocuparea valenței de obiect secundar a verbului în care obiectul direct este dublat: *am întrebat-o pe soacră-mea* – TDM,II,388.

11. Relația de dominare a dativului de către verb, realizarea structural diferită a acestuia (cazuală şi prepozițională), precum şi posibilitățile de dublare prin clitic fac din obiectul indirect cea mai stabilă poziție sintactică a grupului verbal a cărei ,,ştergere" este rară şi accidentală.

Nedefinirea obiectului indirect se realizează în limba vorbită populară şi familiară în următoarele situații:

1) pierderea parțială sau totală a valențelor unor verbe trivalente: *el spune* - TDM.I, 325; *face pe-acolo*- NALR/MB,I,237;

2) apariția unor structuri cu clitic de dativ care exprimă implică locutorul în acceptarea conținutului comunicării: *să moară care-ți minte*- TDM,I,308.

12. Obiectul prepozițional apare nedeterminat în structuri specifice limbii vorbite populare rezultate din:

[1] Petru Creția, *Complementul intern*, în Studii de gramatică, I, 1956, p.115-120.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

1) suprimarea valenței verbului asociată uneori cu marcarea aspectului durativ sau momentan al acestuia: *m-am gândit: înapoi s-o iau la deal*- NALR/MB, I, 204; *nu ne gândeam*-TDM,116; *mi-am revenit*- TDD, 363; *m-am plictisit*-TDD,217*; mi-am dat seama*-TDM,I,249; *am mai vorbit noi aşa…*- NALR/MB, II, 256; *depinde…*-TDM,III, 456.

2) exprimarea acestuia nu este necesară, fiind recuperată de context: *stăteam o zi întreagă până când terminam di…*-NALR/MB, II, 82

3) sublinierea caracterul dramatic al enunțului în fraze alcătuite prin aderență în vorbire directă legată: *el s-a interesat/ mă-ntreba că ,,ce vrei să fac?*-TDM,III,14 sau aspectul continuativ al verbului: *ne apucăm şi-o tăiem*- NALR/MB, I, 62; *se apucă şi mănâncă*-TDB,135.

13. Circumstanțialele reprezintă poziții sintactice mai putin controlate de verb, definite prin raporturile semantice exprimate şi eterogene din punctul de vedere al inventarului de termeni diferit de la o lucrare de morfosintaxă la alta[1]. Astfel, inventarului tradițional de complemente i s-au adăugat treptat complementele instrumentale, sociative, de relație, opoziționale, de schimb, de progresie, de reciprocitate.

1) Circumstanțialele disting două tipuri de ocurențe sintactice: unele ,,scapă" controlului verbului integrarea lor în diferite poziții sintactice fiind expresia unui anumit sens, altele sunt cerute de verb, apariția verbului fără circumstanțial fiind practic imposibilă.

Ca şi în cazul altor elemente lexico-gramaticale (cliticele, morfemele modale şi temporale ale verbului), apariția circumstanțialului determină o specializare a sensului verbului (*se poartă* – verb reflexiv cu subiect neexprimat, recuperabil din context/ *se poartă corect cu mine*, verb care are alt sens datorită ocurenței obligatorii a circumstanțialului.)

Rareori, nedeterminarea circumstanțialelor este marcată în limba vorbită populară şi familiară prin suprimarea acestora şi recuperarea în context: *primăvara ne ducem…*-TDM,I, 62; *şi pe urmă vin acasă/la masă/la…*-NALR/MB,I,115; *şi după…*-NALR/MB,I, 131; *o tipăresc oleacă cu…*- NALR/MB, I, 67; *la urmă se dă cu… se finisează, se drinşcuie/ să zice*- TDM,I,198.

Concluzii:

- Varianta vorbită populară şi familiară a limbii are un inventar mult mai bogat de modalități de realizare a nedeterminării atât în privința actanților marginalizați, cât şi a verbelor gazdă. Unele modalități de realizare a acestora apar şi în limba literară, dar şi-au creat variante specializate stilistic cu circulație în această

[1] .Pentru varietatea speciilor circumstanțialului vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Circumstanțial* în *Dicționar general de stiințe ale limbii*, ediția a II-a, Editura Nemira, 2001, p. 105, Jack Feuilllet, *Introduction à l´analyse morphosyntaxique*, PUF, 1988, p. 145 şi urm.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

variantă, altele funcționează numai în acest registru stilistic sau înregistrează fenomenul variației libere.

- Alegerea unei structuri sintactice sau a alteia este determinată de tendința vorbitorului de a individualiza exprimarea.
- Tendința de a marginaliza anumite poziții sintactice se asociază în limba vorbită populară cu tendința de promovare a cliticelor (engl. *clitic promotion*) în poziții *head*, încărcarea semantică a acestora şi actualizarea unor roluri de caz considerate opționale.
- Limba vorbită populară îmbină conservarea unor structuri analitice arhaice cu tendința de exprimare sintactică a unor subtile nuanțe expresive prin îmbogățirea schemei actanțiale a unor verbe.
- Fondul comun de cunoştințe al locutorilor, precum şi elementele specifice canalului de comunicare ajută la dezambiguizarea enunțurilor.
- Limba vorbită populară îşi creează norme proprii care fac posibilă o gramatică a discursului datorită construcției pe cuplul întrebare-răspuns şi a modalităților de realizare a coerenței textuale.

IZVOARE

GN I: *Graiul nostru*, vol. I, Texte din toate părțile locuite de români, publicate de I.A. Candrea, Ov. Densusianu, Th.Sperantia , Editura SOCEC, 1906.
GN II: *Graiul nostru* vol. II, Texte din toate părțile locuite de români publicate de I.A. Candrea, Ov. Densusianu, Th.Sperantia, Bucureşti, SOCEC, 1908.
GFM: Tache Papahagi – *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Academia Română Din Viața Poporului român, XXXIII, Cultura Națională, 1925.
GPF: Cornelia Cohuț, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona Porțile de Fier, I, Texte. Sintaxă*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1973.
TDM I: *Texte dialectale Muntenia*, vol. I, Publicațiile Centrului de Cecercetări Fonetice şi Dialectale al Academiei Republicii Socialiste Romania, seria a II,a. Texte şi glosare 2, publicate sub conducerea lui Boris Cazacu de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973.
TDM II: *Texte dialectale Muntenia*, vol. al II-lea. . Seria 2, Texte şi glosare 3, Publicațiile centrului de Cercetări Fonetice şi Dialectale al Academiei republicii Socialiste România, Seria 2, Texte şi glosare 3, publicate sub redacția lui Boris Cazacu de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană şi Magdalena Vulpe, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975.
TDM III: *Texte dialectale Muntenia*, vol. al III-lea, Consiliul Culturii şi Educației Socialiste. Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice, Sectorul de Dialectologie, Seria II, Texte şi glosare, 4, publicate de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, 1976.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

TDO: *Texte dialectale. Oltenia* publicate sub redacţia lui Boris Cazacu de Cornelia Cohuţ, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Şuteu şi Magdalena Vulpe, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967.
TDD: *Texte dialectale şi glosar Dobrogea*, Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectale, Seria II, Texte şi Glosare, 5, publicate de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu, 1987.
TDBN: *Texte dialectale şi glosar Bistriţa-Năsăud*, Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. Institutul de Cercetări Fonetice şi Dialectologice, Seria II, Texte şi glosare, 6, publicate de Maria Marin şi Marilena Tiugan, 1987.
NALR/MB: *Texte dialectale Moldova şi Bucovina*, vol. I, vol al II-lea, culese de Stelian Dumistrăcel, Editura Academiei, 1993.
ORN: Cristina Călăraşu, *Obiceiuri româneşti de nuntă*, Editura Universităţii din Bucureşti, 1999.
GRB: *Graiuri româneşti din Basarabia, Transnistria, Nordul Bucovinei şi Nordul Maramureşului. Texte dialectale şi glosar* , publicate de Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe şi Vasile Pavel, Institutul de Fonetică şi Dialectologie ,, Alexandru Rosetti", Bucureşti, 2000.
CN: Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crişului Negru*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.
ALRT: *Texte dialectale culese de Emil Petrovici. Suplement la Atlasul Linguistic Român II (ALRT, II)*, Sibiu-Leipzig, 1943.

BDD-A3638 © 2003 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)